
Euskal nerabeak eta Euskal Telebista

BEATRIZ ZABALONDO

Sarrera

XX. mendearen bigarren erdian hasita, ikaragarri ugari-ritu eta zabaldu dira ikus-entzunezko produktuak mundu guztian, hasi zinemarako filmetatik, telebistarako saioak ondoren, eta, azkenik, gaur merkatuan gero eta toki handiagoa hartzen diharduten DVD, bideo-joko, ordenagailurako produktu askotarikoak, eta, oro har, multimedia teknologiak baliatzen dituzten hainbat eta hainbat produktu.

Globalizazioaren aroa parez pare etorri da digitalizazioarekin eta multimedia teknologien garapenarekin, eta eragin bete-betean, azken hamar-hamabost urteotan are pisu handiagoa hartu du ikus-entzunezkoen alorrak, industriaren hedapenagatik ez ezik, baita hartzaile kopuruagatik ere. Beste alor batzuetakoak bezalaxe, telebistagintzako merkatuak mundura zabaldu dira. Gaur ekoizle handiek apenas duten arazo tekniko edo fisikorik sorburuko estatu mugak gainditzeko. Berez, etorkizun interesgama irekitzen zitzairen hizkuntza txikiei ere, euskarari, katalanari zein galegoari, kasu, soilik gertueneko hizkuntza txikiak aipatzearen.

Gaur-gaurkoz, ingelesaren bidez zabaltzen dira munduan fikziozko produktu gehienak, baina ez den-denak. Horrek, besteak beste, ikaragarritzko boterea dakar atzetik.

► **Beatriz Zabaldo** Kazetaritzan lizentziaduna da eta bikoizketarako testu eta gidoiden itzultzaile-egokitzaillea.

Ezin dugu ahaztu Europako herrialdeetan ezarri duen menpekotasuna ekonomia jardueran eta kultura-hizkuntza azturetan.

Ikus-entzunezkoen industriak sortutako produktuen ondoz ondo, horien transferentzia linguistikoa planteatu da, unean uneko egoerak zein helburuek aginduta, kasuan kasuko hizkuntza eta kulturara.

Bi bide nagusi erabili izan dira fikziozko produktuak hizkuntza batetik bestera aldatzeko: azpidazketa eta bikoizketa. European oso zabaldua dago azpidatzi bidezko itzulpengintza. Aldiz, herrialde handienak eta hizkuntza handienak dituztenek —alegia, hiztun kopuru handiena— bikoizketaren bidea hobetsi izan dute, hala nola Alemaniak, Erresuma Batuak, Espainiak, Frantziak eta Italiak.

Gurera etorrita, euskara hizkuntza gutxitua izan arren —European zein Espainia eta Frantziaren barruan—, Euskal Telebistak sorrera beretik hartu zuen bikoizketaren bidea, nahiz eta azpidazketa ere baliatu izan duen garai eta saio jakin batzuetan.

Euskal Telebistako produktu bikoiztuekin 13-18 urte bitarteko nerabeek duten harremana aztertzeke abiatu genuen ikerlanaren laburpena emango dugu segidan: «Gazte euskaldunen jarrera Euskal Telebistako saio bikoiztuen aurrean». Doktoregorako Gaitasun Ikertzaileko lanaren fruitua izan zen ikerlan hori.

Aspaldiko urteetan Euskal Telebistak ez du eskaintzen programaziorik 13-18 urte bitarteko ikus-entzuleentzat. Eta horietarik ia guztiak Euskal Telebista bazela jaiok dira gure herrian; alegia, etorkin berriak kenduta, gaur 20 urte-tik behera dituztenak ETB sortu ondoren jaiok dira. Esan nahi baita, ikus-entzunezkoei buruzko kultura euskaraz garatu dute —edo okerreanean, euskaraz *ere* garatu dute—, eta, *a priori*, gure ustez, ez dute zertan aurreiritzirik izan euskarazko bikoizketaren kalitatea zalantzan jartzeko. (Aurreko belaunaldiko ikus-entzuleek gaztelaniazko bikoizketa zalantzan jarri ez zuten bezala, bide batez esanda).

Marrazki bizidun ugari eta haur-programazio nahiko txukuna izan dute haurrek euskal telebista publikoan txiki-txikitatik, 12-13 urte arte. Baina hortik aurrera, zer

kontsumitzen dute? Zer eskaintzen zaie euskaraz? Zer ohitura hartu behar izan dituzte? Nora jotzen dute? Nerabezaro erdaldun bete-betea edo *Goenkale*: fikzio mailan nekez eskaintzen zaie beste aukerarik ETB1en. Handik aurrera ere ezer gutxi: film luze bat astean, igande gauetan (*Zi-ne Oro*).

Hizkuntzaren normalizazio bidean falta den eskailera maila ezinbestekoa da hori, gure ustez, eta nerabe euskaldunekin hutsegite handi bat ari da egiten euskal telebista publikoa. Eta ez euskaradunekin bakarrik, Euskal Herrian bizi diren eta bizitzera etorri berri diren hainbeste eta hainbeste etorkinekin ere bai, baita etorkin horien seme-alaba jaio berriekin eta datozen urteetan jaioko direnekin ere: horiek guztiak ere badira euskararen etorkizuna.

Inguruan ezagutzen ditugun hizkuntza handiek ez diote uko egin bikoizketari (gaztelania, frantsesa, italierra...); ezta hizkuntza txikiagoek ere (katalana, galegoa...). Azken urteetan telebista ia guztietan barne-programazioaren joera gailendu den arren, kanpo-programazioari eskainitako orduak aztertzea besterik ez dago konturatzeko oraindik pisu handia dutela telebista generalistetan, eta espezializatuetan zer esanik ez.

Ez dugu aipatu gabe utzi nahi lan honetan euskarak ere behar dituela bikoiztutako produktuak bere telebist(et)an. Batetik, produktuen eklektikotasunak euskararen lantegian egin duen ekarpenagatik —eta egiten jarraituko du—, eta bestetik, telebistari aitortzen zaion komunitatearen indar kohesionatzaileak programazio zabal eta askotari-koan duelako oinarri, ez kirolean eta haur-programazioan oinarriturikoan soilik.

ETBk euskarara bikoiztutako produkzioa

Zertaz hitz egiten ari gara, zehazki? Euskal Telebistak zenbat bikoizten du, urtean? Bikoiztutako kanpo produkzioaren datuak eskuratu guran EITBra bertara jo dugu. Joselu Blanco EITBko Programazio arduradunak emandako

datuen arabera (2005), azken hamabost urteetan bikoiztu-tako ordu kopurua hauxe izan da:

Taula I: Euskal Telebistan euskarara bikoiztutako orduak, urtez urte

<i>Urtea</i>	<i>Bikoiztutako ordu kopurua</i>
1989	1.134
1990	1.020
1991	1.287
1992	1.044
1993	772
1994	779
1995	733
1996	613
1997	617
1998	411
1999	492
2000	596
2001	525
2002	512
2003	458
2004	513

Iturria: EITB (Joselu Blanco).

Datu horietatik ateratzen denez, 1995-2004 urtealdian, 5.470 ordu bikoiztu ziren. Aurreko hamarraldian baino dezente gutxiago, Xabier Mendiguren Bereziartuk 1995ean eman zituen datuak kontuan hartuta:

Taula II: ETB sortu zenetik, lehen bi hamarraldietan euskarara bikoiztu duen ordu kopurua

<i>Urtealdia</i>	<i>Bikoiztutako ordu kopurua</i>
1983-1994	9.497
1995-2004	5.470

Iturriak: X. Mendiguren Bereziartu (1995) eta EITB (J. Blanco).

Euskarara bikoiztu den ordu kopurua ikus-entzuleek kontsumitzen dituzten produktuetan nola banatzen den ulertzeko, orduak generoka zehazteko ere eskatu genion

Joselu Blancori. Azken hiru urteetakoak baino ezin izan ditugu gure eskura jarri, hain zuzen, hemen behean emango ditugunak:

Taula III: Euskarara bikoiztutako produktuak generoka

	2002	2003	2004
Film luzeak	50	47	45
Dokumentalak	130	156	146
Marrazki bizidunak	296	270	322
Guztira	512	458	513

Iturria: EITB (J. Blanco).

Oharra: II eta III tauletan alde txiki bat agertzen da 2002 eta 2003ko ordu kopuru guztien zenbaketan. EITBko departamentu desberdinek emandako datuak direlako da. Nolanahi ere, ez dira alde esanguratsuak eta II. Taulako datuak hartuko ditugu beti erreferentziatzat.

Lehendabiziko ondorioak

Horra datuetan, begi-bistan, ETBn bikoizketan izandako beherakada, batik bat 1994tik aurrera. Bi arrazoi nagusi izan dira horretarako: batetik, ETB1eko fikzio eskaintza urritu egin da, orokorrean; bestetik, etxean ekoiztutako produkzioak indartu egin dira, betiere produktu bikoiztuen kaltean (Irazu, 2001: 133). Gaur, gutxi gorabehera, eguneko ordubete bikoizten da urtean (Asier Larinagari elkarrizketa, 2005-IV-28).

Urteen joanean, halaber, bikoizketako profesional horietako askok eta askok beste ogibide batzuk bilatu behar izan dituzte. Fikzioaren itzulpen-egokitzapenetik erabat bizi den itzultzailek apenas dagoen Euskal Herrian. Gehienak derrigortuta daude beste mota batzuetako lanak, eta hobeto ordainduak, onartzera.

Enpresa errentagarritasunak bultzatuta, segur aski, bikoizketa etxeetan lanean diharduten dozena erdi bikoiztailerekin atera izan dute produkzioaren gehiena, falta ziren ahotsak *free-lance* dabiltzan bikoiztailerekin osatuta. Bikoizketaren gainbeherarekin eta lan sistema horrekin, bi-

koiztaile asko trebetasuna galtzen hasi ziren, eta gero eta gutxiagotan deitzen zituzten lanerako. Horren guztiaren ondorio zuzena izan da, besteak beste, bikoizketako ahotsen urritasun eta uniformetasuna.

Gauza jakina da lanerako baliatu ezean nekez izaten dela erremintarik finena ere zorrozuta. Eta halaxe gertatu izan da euskarazko telebistarako lanean ziharduten itzultzaile-egokitzaille zein bikoiztaile askorekin ere: lana urritzearekin «kamustuta» geratu dira.

Gure ikerketa

Bikoizketa produkzioaren gainbehera baietsita, nerabeen ikuspegia jasotzea interesatzen zitzaigun. Arestian ere esan dugu: behin marrazki bizidunak ikusteko adina atzean utzitakoan, ETB1ek ez du eskaintzen programarik, jo dezagun, 14-18 urte bitarteko ikusleentzat. Euskarazko telebista kate publikoak fikziorik eskaintzen ez badu adin tarte horretako ikusleentzat, nekez iritsiko dira gaztaroan eta helduaroan euskarazko fikzioaren kontsumitzaile izatera.

Euskara hizkuntza minorizatua izanik, esparru guztietara zabaldu behar da inoiz normalizatuko bada. Alegia, zinemara ere hedatu beharko da. Gaur oraindik hutsune handia daukagu horretan ere. Gabonetako bueltan eskaintzen diren dozena erdi film kenduta, zinema aretoetan ez da euskarara aldatutako filmak ikusteko aukerarik izaten. Dagoen eskaintza apurra ere haurrentzako da; oraindik ez da nerabe-gazteentzat zinema programatzeko saiorik egin, are gutxiago helduentzat. Euskarara bikoiztutako filmen programazioa zinema aretoetan hutsaren hurrengoa da, guztiz testimoniala.

Euskal Telebistak sorrerako helburuen artean zituen euskararen normalizazioa eta euskal kulturaren zabaltzea eta babestea. Gure ustez, helburu horien barruan daukan egitekoetako bat da ikus-entzuleengan filmak euskaraz kontsumitzeko ohitura sortu eta aukerak eskaintzea.

Puntu horietan zentratu zen gure ikerketaren muina, eta gaur ETBk hain nabarmen eten duen programazio es-

kaintza hori nondik nora gertatu den eta zer ondoriotara garamatzen aztertzea hartu genuen helburu.

Ikus-entzunezko lanei buruzko bibliografia arakatzean, nagusi dira ikerketa kuantitatiboak. Audientziak eta, oro har, telebistari buruzko azterketak mugatu izan dira programa eta genero mota bateko ikusle kopuru bati lotutako emaitzetara. Audientzia-ikerketa eskatzen zuen enpresak nolabaiteko legitimazioa bilatu izan du, teleikusle/kontsumitzaile kopuru jakin bat izateak ematen dion ahalmenarekin, nahi duen programazioa ezarri eta bere nahierara eragiteko gero ikusleengan, baina inola ere ez ikuslearen jarrerak edo iritziak ezagutzeko asmoarekin (Gamendia, 1998: 29).

Baina guk nerabeen ahotsa entzun eta jaso nahi genuen, eta azkenean, metodologia kuantitatibo zein kualitatiboak, biak baliatzea erabaki genuen.

- 1) Hamarna ikasleko bi eztabaida talde.
- 2) Hiru adituri egindako sakoneko elkarrizketak.
- 3) Inkesta: DBH 3ko sei gelatan. Guztira: 122 ikasle.

Ikerlan honetarako Hego Euskal Herriko nerabeak baka-rik hartu ditugu kontuan, eta, zehazki esateko, EAEko D ereduko ikasleak. Ez dira izan kalean aliritzira hartutako nerabeak. Guk geuk egindako inkesta izanik, ikastetxeetara jo genuen laguntza eske. Era berean, kontuan hartu behar da oso lagin mugatuarekin egindako ikerketa dela, inondik ere ez inkesta-etxe handiek dituzten baliabideekin.

Eztabaida taldeak

Nerabeek eurek bikoizketari buruz zer iritzi duten jasotzeko antolatu genituen bi eztabaida taldeok: Zarauzko Oteitza Lizeoko Lehenengo Batxilergoko hamar ikaslerekin lehena, eta Donostiako Santo Tomas Lizeoko DBH 3ko hamar ikaslerekin bigarrena (bost neska-mutil, talde bakoitzean). Taldeak zirikatzaile lana egiten du hornelakoetan, eta adin horretako subjektuekin aritzeko oso metodo egokia begitandu zaigu: nerabeak seguruago aurkituko du bere burua talde ezagun baten barruan, eta, gure ustez, ero-

soago sentituko da erantzunak arrazoitzeko. Guk botatako galderei Bai/Ez soilekin erantzutea saihestu nahian, ikaskideen artean sortuko den solas giroan espero dugu aurkitzea bila gabiltzana.

Ikasle taldeen solasaldia gidatu eta gutxi gorabeherako galdera batzuei erantzuten zigutela ziurtatzeko, gidoi bat prestatu genuen aurrez.

Eztabaida taldeetako grabazioak aztertzen hasi bezain pronto ohartu ginen ikasketa maila desberdineko taldeak izanik eskola-ordutegian ere aldea zegoela bi taldeen artean, eta horrek behartuta, ikasleek ere ohitura desberdinak dituztela telebistaren aurrean jartzeko. Esate baterako, Zarauzko taldeak, lehenengo batxilergokoak, goizean 08:00etan hasi eta 15:00etan amaitzen zituen eskolak. Ikasle askok telebista piztuta bazkaltzen zutela aitortu ziguten —gehienetan, ordu horretan bakarrik zeudelako etxean—, eta guztiek hartzen zuten tarte bat bazkalondoan telebista ikusteko: dokumentalak, euskarazko zein gaztelaniazko kateetan, eta foiletioak nahiz *Pásalo* eta antzeko saioak gaztelaniazkoetan. Donostiako taldeak, berriz, bi ordu eta erdiko atsedeen tarte zeukan eguerdian —13:00etatik 15:30era—, berriz eskolara itzuli aurretik; bestela ezin, eta tarte hori baliatzen dute telebista ikusteko: eta marrazki bizidunak eta *Hasibemak* ikusten dutela diote (euskaraz).

Edozelan ere, talde bateko zein besteko ikasleek diote gauetan ikusten dutela telebista gehienbat —arratsaldeak beste zeregin batzuetarako hartuta dauzkatelako—, eta asteburuetan gutxiago aste barruan baino. Ia ikasle guztiek aitortu zuten telebista bat baino gehiago dutela etxean, eta askok berea dute logelan. Ahal dela, nahiago dute bakarka ikusi nahi dutena; familia apenas biltzen den telebista ikusteko, bestela «diskutitzen amaitzen dute». Ia guztiek ikusten dute gaueko albistegia, eta familiarekin komentatzen dituzte eguneko gorabeherak. Fikzioaren gainean, oster, gehiago aritzen dira lagunartean eta ikaskideekin.

Eztabaida taldeetan parte hartu zuten nerabeek emandako telebista saioei buruzko iritziak honako puntu haueetan laburbiltzen dira:

1) «Badakigu kate bakoitzean zer ematen duten, eta plana egiten duzu telebista ikusteko». Alegia, telebista aurrean ematen dituzten aisialdiko orduak antolatuta dauzkate astean, egunean-egunean dagoen eskaintzaren arabera. Ez dute edozer ikusten, ez dira telebista aurrean esertzen zerk erakarriko zain: badakite non zer emango duten eta horren arabera hautatzen dute saioa eta katea, bistan denez.

2) Gehien zer ikusten duten galdetuta: *Los Serrano, Gran Hermano, Vaya Semanita...* Bat-bateko erantzunetan ez da entzuten euskarazko saioen izenik, ez barne produktiokorik, ez euskarara bikoiztutakorik.

3) Gogokoen zer programa mota duten galdetuta, honako hauek aipatu zituzten: telesailak, umorezko saioak, kirolak... Baina telesailetan ETBn aukera gutxi dutela diote, eta eskaintza ugarituz gero, ikusiko lituzketela, betiere, «interesanteak izanez gero» edo «kalitatearen arabera». Euskarazko eskaintza urria izanik, beste kateetara jotzen dute ezinbestean (nahiz eta oso garbi duten «elkarri kopia-tuak eta txarrak» direla asko).

4) ETB1etik gehien zer gustatzen zaien galdetuta: *Haberriak* (2005eko udaberrian eguerdian eman dute berriro —bazkalostean, eskolara sartu aurretik ikusten zuten—), dokumentalak eta *Goenkale* diote (gehienek gogaitzen hasita daudela onartzen duten arren); kirola (mutilek, batez ere) eta filmak.

5) ETB1en astean behin ematen dute film bakarra, igandean: *Zine Oro*. Ikusteko joerarik baduten galdetuta, «filma polita bada, bai» erantzuten dute batzuek. Eta gainbalio gisa aipatzen dute ordutegiaren egokia eta publikizitate etenik gabe ematea. Beste batzuek gogoratzen dutenez, berriz, *Siete Vidas* dute beste kate batean, ordu bertsuari.

Bikoizketaren inguruan duten iritzia lausoagoa da. Oro har, onartzen dute haurtzararen marrazki bizidunak normal-normalikusten direla, denek halaxe ikusi dituztela.

1) Printzipioz, hizkuntzagatik ez dute baztertzen ETB, baina «filmek asko galtzen dute euskaraz», dio batek.

2) Eta zergatik galdetu genien: «Ahotsak beti berdinak direlako», diote batzuek. Euskaraz gaizki egiten dela irudit-

zen zaien galdetuta, ezetz diote, berriz lehengo erantzunari heltzeko, ahotsak gehiegi errepikatzen direla.

3) Estatuko beste kateetan aditzen diren ahotsak errepikatzen direla onartuta ere, hemengo ahotsak ezagunak direla diote: «*Goenkald*o aktoreen erdiak bikoizketan dabilta: boz hau halako aktorea da, beste hau, bestea...». Nolibait esan, zenbait ahots entzuteaz bat, aktorearen aurpegia ikusten ari dira. Hala diote ia ikasle guztiek. Filmetara zaletuena denak bozak besterik ez dituela entzuten erantzun zuen: «Film ona izan ala ez izan», hortxe zegoela berretzat gorabehera bakarra.

4) Baina berriz agertzen da bikoizketaren «mamua»: ez da ahotsagatik bakarrik. «Zuk erdaraz ikusten duzunean pelikula bat, ingelesetik erdarara galdu egiten du, eta erdaratik euskarara ere bai», dio lehenengo iritzia eman duen berak. Baina jatorrizkoa ezagutzen ez bada, nola jakin? Izan ere, ikasleek ez dute horretarako erantzun garbirik: «Porque se supone. Berez, pelikula amerikanoa baldin bada, ingelesez egingo zen, ingelesez landuko zen, eta gero erdarakoan galdu egingo zuen». Taldeko ikaskideek ez dute iritzi garbirik horren inguruan, edo ez dira ausartzen ematera. Eta ikasle berak arrazoi bera ematen du ostera: «Nire ustez, berez doblajea galdu egin behar du, ez delako hizkuntza horretan egindako gauza bat».

5) Baina ez ditu denak konbentzitzen, antza. Denbora pixka batera, beste ikasle batek dio beste kate batzuetan pelikula hobeak ematen dituztela, «arazoa ez da doblajea». Beste batek igandeko ordutegiaren desegokia aipatzen du, eta azkena ausartzen denak ere bikoizketak ez duela «horrenbesteko pisurik» irizten dio.

6) Marrazki bizidunen inguruan eramanda gaia, gehien iritzia da umetan batetik oso ahots gutxi ezagutzen dituztela eta bestetik ez daudela horri begira, marrazkieta-ko pertsonaiek liluratuta daudelako-edo. Baina gaztelaniazko marrazki bizidunei buruz galdetuta, hona erantzun harigarria: «*Dragoi Bolak* pila bat galtzen zuen gaztelaniaz, baita *Doraemonek* ere». Produktu bat lehenengoz zein hizkuntzatan ezagutzen den, eragin handia duela onartzen dute ikasleek. Lehenengo hizkuntzan ezagutzen den pro-

duktua, oroimen onarekin gorde ohi dute; «galera» —hautematekotan— produktu bera bigarren hizkuntzan entzun ondoren gertatzen da, eta bigarren hizkuntzari lotuta egon ohi da (kontuan hartu gabe zein hizkuntza den kaltetua; bigarrena izate hutsagatik baizik):

Zu ohitu zara txiki-txikitatik serie bat ikusten euskaraz, eta gero erdaraz beste ahots batekin; baina zuk beti pertsonaia lotzen duzu ahots batekin, eta gero beste ahots batekin entzutean txokatu egiten dizu.

Adituekin elkarrizketak

Ikasleekin solasean aritu ondoren, adituengana jo genuen hurrena, bikoizketaren arloan ETB1erako lanean diharduten profesionalengana, hain zuzen. Elkarrizketa sakon bana egin genuen Karmele Huegunekin (2005-IV-14), Asier Larrinagarekin (2005-IV-28) eta Joselu Blancorekin (2005-V-12): hurrenez hurren, Mixer-Insolin etxeko Bikoizketa arduraduna, EITBko Euskara Saileko arduraduna eta EITBko Programazio eta Kanpo Produkzioko arduraduna.

Bikoizketaren hainbat alderdi jorratu genuen eta honela azaldu ziguten zertan den euskarazko bikoizketa gaur egun:

1) ETB1eko programazioaren apustua da, hasteko eta behin, telebista generalista eta publiko guztientzakoa izatea. Izan ere, hori da beste herrialde batzuetako joera ere, ETBko adituen esanetan. Horrek esan nahi du barne produkzioko fikzioa bultzatuko dela —*Goenkale*, *Martin* eta antzeko erreferenteak—: «Herriaren imajinarioa sortu eta indartzen dutelako» (J. Blanco). Kirola ere produktu nagusietakoa da ETBn: futbola, FORTArekin Ligako eskubideak lortu zituelako, eta pilota, «gure kirola» delako.

2) Gainera, haur programazioan lider izango den telebista katea izatea nahi dute, eta horretara bideratzen dira hainbat baliabide, hizkuntzari berari jarritako arreta barne: «E t o rkizunera begira oso publiko garrantzitsua delako» (J. Blanco). Haurrentzako saioetan marrazki bizidunak gailentzen dira (bikoizketa, alegia), baina lehenago ere esan

dugu: marrazkiak ikusteko adina 14 urterekin amaitzen da, asko jota. Adin horretatik gorakoentzat, eta nerabegazteei begiratuta espresuki, ez da ez filmik ez telesailik programatzen euskarazko katean: «Publiko hori ez da baxterea fidela eta genero horiek guztiz desprestigiatuta daude gazteen artean» (A. Larrinaga, J. Blanco). Era horretan, nerabe euskaldunek fikziorik ikusiko badute euskaraz, publiko guztientzako saioak ikusi behar dituzte, besterik ez baita ematen: *Goenkale*, astean lau aldiz; *Martin*, astean behin, eta *Zine Oro*, astean behin; hori da fikzio eskaintza guztia ETB1en.

3) Programazio etena gertatu gertatzen dela ez du ukatzen inork. EITBko arduradunak, gainera, erabat etsita daude horretan:

14 urtetik gora gazteek ikusi nahi dituzte helduentzako programak, *reality*ak... Ez dute nahi haientzat bereziki jarritako ezer. [...] Hasteko, telebista gutxi ikusten dute, oso gutxi. Eta ikusten dutenean, bereziki fikzioa —barne produkziokoa— ikusten dute. [...] Adibidez *Martin* asko ikusten dute: aste askotan liderra da 12-24 urte bitarteko artean (J. Blanco).

Programa bat, ikuslerik ez badauka, ez da errentagarria, eta ikuspegi horretatik, gazteek ez dakarkioten errentagarritasunik telebistari. Ikuspegi horretatik ez zaigu zail egiten ulertzea zergatik ez den euskarazko saiorik programatzen nerabeentzat.

4) A. Larrinagak «hipoteka kulturalak» deitu dituenen zama ere ikusten du Euskal Telebistaren eskaintzan:

Hitzetik hortzera eta era horretako beste hainbat programa eman egin behar dira, zeren osterantzean ETB1ek ematen ez baditu, ez dago.

Beste hipoteka bat da barne produkzioa ere bultzatu egin behar dela. «ETBk hemengo industria bultzatu behar du». Horrelakoetan, kostuaren eta audientziaren irizpideen aurretik dago kultura zabaltzeko lehentasuna.

5) Lehenago aipatu dugunez, ikasleek fikzioko pertsonaia bat ezagutzen dutenean, horrek sortzen du erreferentzialtasuna: lehenengo zein ahotsi lotuta ezagutu duten

huraxe da «benetakoa» beraientzat, pertsonaia horrek zein hizkuntzatan hitz egin duen bainoago. Adituek ere garrantzitsutzat daukate hori. Oso kontuan hartzekoa dela deritzote, are gehiago merkatuaren nondik norakoa ikusita:

Filmei dagokienez, Euskal Telebista da azken-azken leihoa: lehendabizi zinea, gero DVD edo bideoak, gero gaztele-razko beste kateak —salbuespenen bat kenduta—, eta azkenik, askotan baita Euskal Telebistan ere, lehenengo gazteleraz, eta azkenik dator euskaraz. Orduan, zuk daukazun erreferentziak beste batzuk dira. Gazteleraz dauden erreferentziak ere ez du esan nahi jatorrizkoak direnik (K. Huegun).

Eta erreferentzialtasun horrek, esaterako, eragin nabarmena izan zuen *Harry Potter* filma eman zutenean 2005eko Urteberri egunean:

Harry Potter jende askok ikusita zeukan. Pelikula hori ikusi dute, familiako umeekin, etxeko guztiek eta zazpi bider. Zer gertatzen da hor? Hizkuntza batean ohitzen zarenean, gero arazoak sortzen dira sinesteko, benetan sinesteko beste hizkuntza batean. Guk arazo hori daukagu, baina katalanek diote arazo bera daukatela, nahiz eta hogeitau urte daramatzaten katalanezko filmak emititzen, eta nahiz eta Katalunian film gehiago estreinatzen diren zinema aretoetan, arazo hori ere hor daukate eta penalizatuta daude (J. Blanco).

6) Ondoan daukagun hizkuntzaren bitartez sortutako erreferentziek euskarazko imajinarioa eratze bidean jaten diguten espazioaz gain, bikoizketak baditu beste aje batzuk ere. Sinkronia da bikoizketari egotzen zaizkion akatsetako bat. Oso nabarmena izan arren ez da bakarra. Ahotzak gehiegixto errepikatzen dira: bikoizketan ez ezik, baita beste saioetan ere, batetik ahots erreperto murrizta daukagulako, eta bestetik ahotsen tipologia bera mugatua delako: ia tankera bereko ahotsak daude, bai emakumezkoetan, bai gizonetzkoetan, eta haurrik ez dabil. Kasu ezagun bat aipatzearen, haur ahotsetan dagoen hutsuneak ondorio larriak ekarri zituen *Harry Potter* filmaren euskarazko

bertsioan. Eta euskarazko bikoizketan ahotsak errepikatzeak eragin negatiboa du ikusleengan:

Ahots bariatatea murriztu egin da, beti entzuten ditugu ahots berak, pelikula guztietan, enpresa guztietan... eta horrek ez du laguntzen sinesgarritasuna sortzen... Baina hori ez da bikoizketaren akats bat; hori guk eragin dugu, ez badugu asko bikoizten, industria ere ez da asko hazten (J. Blanco).

7) Telebista ikustea ohitura eta heziketa kontua da, eta ikusleen alfabetatze mailari lotua dago. ETB1ek —telebista publikoa den heinean— euskarazko telebista kontsumitzeko ohitura sortu behar du ikus-entzuleengan eta ikusleria hezteko lana bultzatu behar du. Gaur Euskal Herrian bizi diren gazte gehienek ez dute arazorik komunikabideetako euskara ulertzeko. Baina egia da 45 urtetik gora dituen jendeak euskarazko telebistarik ez zuela ezagutu haurtzaroan. Ez da zaila ulertzea 1982an, ETB sortu zenean, adin bat zeukan jendeak eta bizi guztian erdarazko hedabideak ezagutu eta kontsumitu zituenak eragozpen gehiago izatea euskarazko kateari lotzeko, are gehiago fikziozko saioretara (kirolen edo albistegiaren aurrean, esaterako). Besteak beste, erdaraz eskolatu zirelako denak, eta horietarik bakarren batzuk baino ez zirelako berandu batean alfabetatu euskaraz. Ikus-entzuleak, zein euskalkitakoa den, erreparoa izan dezake produktu bikoiztua onartzeko garaian:

Telebista ikusteko ohituren atzetik beste gauza batzuk ere badaude: hizkuntza batean alfabetatuta egotea edo ez egotea... ETB1 zergatik ikusten da Gipuzkoan gehiago Bizkaian baino? Azken batean, euskalkian ere alde handia dagoelako. Eta ezin da ukatu, gipuzkera euskara batetik hurbilago dago bizkaiera baino. Eta leku batzuetako bizkaiera, gainera, oraindino ere urrunago. Gauza horiek ere aintzat hartu behar dira (A. Larrinaga).

Gazteak euskarazko telebista kontsumitzera bultzatu nahi baditugu, ohitura hartzeko «amu» egokiak eskaini behar zaizkie. Beharbada oso ikusle exijenteak dira, agian ez da beti dirua irabaziko, baina, gure iritzian, telebista publikoak

apustu hori egin behar du. Etorkizunera begira egindako apustu sendoa:

Euskaldunok eta orokorrean denok daukagu heziketa falta. Baina ikus-entzunezko hedabideek itzelezko garrantzia hartu dute gizartearen barruan eta inork ez digu erakutsi horiek kontsumitzen. Azken batean, kontsumo mota bat da, ezta? Bada inork ez digu erakutsi hori kontsumitzen. Nik uste dut pelikula bat ikusten ikasi egin behar dela, telesailak ikusten ikasi egin behar dela, albistegiak ikusten ikasi egin behar dela, zeren osterantzean... (A. Larrinaga).

8) Telebista on batek kalitateko bikoizketa behar du, kantitatean ere gora egin eta zinemarako bidea iritsi dezan. Zalantzarik ez dago horretan:

Gure gizartean euskara normaltzea gura badugu, nahi eta nahiezkoa da bikoizketak etorkizuna edukitzea eta, gainera, urrats handia egitea. Ez aurrera bakarrik kalitatean, aurrera kantitatean ere bai. Askoz ere gehiago bikoiztu behar dugu, nahi eta nahi ez, zeren egiten ez badugu jai daukagu. Zinemetara heldu behar dugu, telebistan askoz ere aukera zabalagoa behar dugu... ez daukat zalantzarik horretan, zeren osterantzean alferrik da (A. Larrinaga).

Sorreratik bertatik, ETBri aitortzen zaizkion funtzioetako bat da euskal kultura eta euskara sustatzea. Hainbeste alditan goratua izan den eginkizun hori, ordea, hizkuntzaren normalizazioarena, ezin da barne produkzioko saioen esku utzi bakarrik. Euskaraz eta gure herrian sortutako saioak garrantzitsuak dira, bai, baina produktu bikoiztuak ere behar ditugu. Euskara gaur-gaurko mundura gerturatzeko leiho ezinbestekoa da:

Euskara egoera guztietan agertzen da filmetan, baita marrazkietan ere: euskara egoera guzti-guztietan, baita oraindik inoiz euskaraz jorratu ez diren egoeretan ere. Berdin dokumentalei buruz [...] (K. Huegun).

9) Bikoizketa oso garrantzitsua da euskararen normalizazioan, baina agintarien bultzada eta herritarren borondatea, biak beharko ditu aurrera egiteko:

Ez da ez aitortzearren Eusko Jaurlaritzak bere aldetik egiten duen ahalegina, baina zer gutxiago euskaragatik, ez-

ta? Euskararen normalizaziorako, zer gutxiago, ezta? (K. Huegun).

Nolanahi ere den, programazio eta hizkuntza politika guztiez gain, ikusleak behar ditu telebistak. Eta ikus-entzuleak erakartzeko borondate onena jarri eta ahalegin guztiak egin arren, ikusleen, batez ere euskal ikusleen inplikazio falta sumatzen da.

Bikoiztutako produktu askotan ez dago aitzakiarik. Dago ohitura falta, eta agian gai hori ez dela inoiz euskaraz eman. [...] Askotan oso-oso audientzia eskasa dute. Baina zer dio herriak? Nik herriari ere gauza asko dauzkat aurpegira botatzeko. Herri honetan, euskararen normalizazio batera iritsi nahi badugu, hemen denok egin behar dugu ahalegin bat. Denok. Eta denok horretan... hezkuntzan egiten den bezala, geuretik hasita, geuk ahal dugun heinean geure erantzukizuna badaukagu (K. Huegun).

Inkestaren emaitzak

Ikerlan honetarako egindako inkestan *EAEko 122 ikaslek* parte hartu dute, DBH 3koak zehazki. Lau ikastetxe hautatu ditugu lan honetarako, eta guztira sei gelatako ikasleei pasatu genien inkesta.

Ikasleekin antolatutako bi eztabaida taldeetatik atera genuen lehendabiziko ondorioa izan zen maila bat eta bereko ikasleekin komeni zitzaigula inkesta antolatzea. Hala, *DBH 3. mailakoekin* lan egiteko hautua egin genuen. Horrela ziurtatu nahi genuen ordutegi beraren barruko saioak ikusteko aukera zutela ikasle guztiek.

Behin ikasketa maila aukeratuta, ikastetxeak aukeratu behar genituen. Geure erosotasunez Zarauzko Lizardi Institutua (ikastetxe publikoa) eta Donostiako Santo Tomas Lizeoa (ikastetxe pribatua) hautatu genituen lehenik, biak ala biak Gipuzkoan. Bina gelatan pasatu genuen inkesta.

Lagina aukeratzen hasita, eta kuantitaboki mugatua zela onartuta, irizpide soziologikoa ere ia-ia bigarren mailara zetorkigun. Lehen lau geletan egin genuenean inkesta, aliritzira hautatu genuen Elorrioko Institutura (Bizkaia) eta Gasteizko Koldo Mitxelena Institutura (Araba) jotzea.

Lehenago ere esan dugu: onartzen dugu hemendik ateratako datuak ez direla baliagarriak izango bere horretan. Gure inkestak izango duen zehaztasun zientifikoagatik baino gehiago gazteen *joerak erakusteko* balioko dugu.

Hain zuzen, EHUko Uda Ikastaroetan uztailaren 7 eta 8an aurkeztutako ikerketa baten datuekin alderatzeko aukera izango dugu. Txema Ramirez de la Piscina irakasleak zuzendutako «Komunikabideak eta nerabeak Euskal Herrian» da ikerketa horren izenburua: 2003ko urrian abiatu eta 2005eko urrian amaitu zen. CIES etxeak lagundu zien lan horretarako galdetegiak prestatzen. Galderen edukietan, hedabide guztiak eta telebistagintzako genero guztiak hartu dituzte kontuan, eta oso lagin zabala hartu, gurearen aldean (1.882 inkesta, 35 ikastetxetan —publiko eta pribatu—, Iparralde eta Hegoaldekoak). Behin baino gehiagotan esan dugun bezala, gure ikerlanak, berriz, telebistaren alorrera mugatu nahi du, eta zehazki euskarazko bikoizketarenera; alde horretatik ere, beraz, askoz mugatuagoa da gurea. Nolanahi ere, interesgarria ikusi dugu EHUko ikerketa honen emandako datuen argitara txertatzea gure emaitzak.

A) Gure inkestan antzematen denez, telebista da egunerokotasunean gazteek gehien kontsumitzen duten hedabidea, Interneten, irratia, prentsa idatziaren, aldizkariaren eta liburuen aurretik. Inkestan parte hartu duten gazteen %61ek onartu zuten telebistara «kateatuta» daudela.

EHUko taldearen emaitzetan ere hala islatzen da: Hegoaldeko ikasleen %78k egunero edo ia egunero ikusten dute telebista (Iparraldeko %68k). Irratia kontsumitzen dute hurrena (%38 Hegoaldean eta %58 Iparraldean), eta alde handiaren inguruan prentsa (%18 eta %0,8, hurrenez hurren).

B) Telebistan zein saio dituzten gustukoena galdetuta, telesailen aldeko joera nabarmena da. EHUko ikerketak erakutsi duenez, telesailak eta filmak dira telebistan gehien ikusten dituzten saioak.

C) Zein telesail ikusten duten gehien galdetuta, honako emaitza eman zuen gure inkestak:

Telesail ikusienak (gure inkesta)	Kontsumo portzentajea
--------------------------------------	--------------------------

<i>Los Serrano</i>	26
<i>Aquí no hay quien viva</i>	18
<i>Vaya Semanita / Goenkale</i>	11
<i>Los Simpsons</i>	8
<i>CSI / Martin</i>	6

Emaitza hauek EHUKo ikerketa taldeak Donostiako ikastaroetan plazaratu zituen emaitzen joeren barruan ditugu. Hegoaldeko ikasleen kontsumoari buruz, Txema Ramirez de la Piscina irakasleak honako datu hauek eman zituen ikastaroan:

Saiorik gustukoenak (EHUKo inkesta)	Kontsumo portzentajea
<i>Los Serrano</i>	58
<i>Aquí no hay quien viva</i>	34
<i>Vaya Semanita</i>	26
<i>Los Simpsons</i>	17
<i>CSI</i>	14

Ramirez de la Piscinak azaldu zuenez, telesail horien ondoren agertzen da *Goenkale*, saio ikusien artean. Gure inkestaren emaitzekin alderatuta agertzen diren gorabeherak azalpenik badutela uste dugu. Saiatuko gara, banan-banan aletzen.

- Hasteko, nabarmena da bi inkestetan lehen eta bigarren telesail gustukoenak *Los Serrano*, *Aquí no hay quien viva* eta *Vaya Semanita* direla Hegoaldeko gazteentzat. Portzentajeetan aldea dago bi ikerketen artean, halere.

- Bigarrenik, gure inkestan *Goenkale* agertzen da *Vaya Semanitaren* pare: gure inkestatuen %11k jotzen dute telesail gustukoenen artean. Horren zergatia bilatzen ez da zaila: Gipuzkoako lau ikasgela hartu ditugu inkesta egiteko, eta batez ere ikasle horiek erakutsi dute *Goenkale* ikusteko zaletasuna.

- Ondoren datoz *Los Simpsons* eta *CSI* saioak, nola gure inkestan hala EHUKo ikerketan.

- Gure inkestan, hurrengo nabarmentzen den tele-saioa *Martin* da. Horrek ere *Goenkalerako* eman dugun azalpen bera dauka.

• Oro har, bai gure ikerketan eta bai EHUKo irakasle taldeek egindakoaren emaitzetan ikusten denez, nerabeek gogokoago dituzte barne produkzioko telesailak, hau da, gaztelaniaz edo euskaraz sortutakoak. Beste modu batera esanda, bikoiztutako saioak ez dira ikusienak.

• Edozein moduz, nahiago dituzte gaztelaniazkoak euskarazkoak baino. Gure inkestan, bost saiotik euskarazko bakarra aipatzen dute gazteek gustukoenen artean, eta hamaretik bi, EHUKo ikerketan, berriz, bost saiotik euskarazko bat ere ez dute gogokoen ematen; badakigu *Goenkale* seigarren ageri dela, baina ez daukagu daturik esateko hamarren barruan beste euskarazko programarik ikusten duten.

	Gure inkesta	EHUKo inkesta
1	<i>Los Serrano</i>	<i>Los Serrano</i>
2	<i>Aquí no hay...</i>	<i>Aquí no hay...</i>
3	<i>Vaya Semanita</i>	<i>Vaya Semanita</i>
4	<i>Goenkale</i>	<i>Los Simpsons</i>
5	<i>Los Simpsons</i>	<i>CSI</i>
6	<i>CSI</i>	<i>Goenkale</i>
7	<i>Martin</i>	
8	<i>Siete vidas</i>	
9	<i>Hospital central</i>	
10	<i>Mis adorables vecinos</i>	

D) Telebistagintzari buruz duten iritziaz galdetuta, honako emaitza hauek aurkitu ditugu gure inkestan:

• Oro har, nahiko iritzi ona dute gazteek telebistaz: informazioak ondo ematen ditu eta denbora-pasarako funtzioa betetzen du. Ikasle inkestatuen %73ren iritziz, telebista da ondoen informatzen duen hedabidea (Internet, irrati nahiz prentsaren aurretik). Era berean, %79k onartu dute telebista ezer bada denbora-pasa dela.

• Aurrerago esan dugu lau ikasletik hiruk baino gehiagok ikusten dutela telebista egunero edo ia egunero (%78). Gure inkesta bete duten gazteek diotenez, %61ek onartzen dute telebistak «kateatuta» dauzkala.

• Gaur-gaurko programazio eskaintzaren barruan, gazteek ez dute inolako saiorik baztertzen hizkuntzagatik. Gaztelaniazko zein euskarazko telebista izan, ez dute ara-

zorik edozein saio jarraitzeko. Hala adierazi dute gure lagin-eko ikasleen %83k.

- Garbi dago, eskaintzaren barruan, beren gustuko saioak aukeratzen dituztela. Onartzen dute euren intereseko edukiak eskaintzen dituela telebistak (%76k). Gogora dezagun lehen esandakoa: telesailak eta filmak dira gehien interesatzen zaizkien saioak. Eta genero horietan gogokoenak gaztelaniazko telebistetan aurkitzen dituzte, gehienbat.

- ETB1ek eskaintzen dituen Euskal Herrian ekoiztutako telesailei buruz diote (*Goenkale, Martin, Bi eta Bat, Hasi-berriak...*) egoki ikusten dituztela beren adinerako: %72k.

E) Bestelako iritzia dute bikoiztutako produktuei buruz. Sinesgarri irizten dieten galdetuta, fikzioaren atalean oso aldeko iritzia gutxi aurkitu dugu: marrazki bizidunak, %39; filmak, %47. Sinesgarriagotzat dauzkate dokumentalak: %66. Ez dira oso datu itxaropentsuak bikoizketaren alde. Generoen arteko gorabehera hauei azalpena produktu horietan erabiltzen den erregistro motari dagokiola uste dugu. Alde batetik, fikziozko generoak (marrazki bizidunak eta filmak) oso gertu daude ahozko hizkera kolokialetik; dokumentalena, berriz, hizkera jasoagoa da, berez, nola jatorrizko hizkuntza hala bikoiztutako bertsioan. Eta hizkera «jasoago» hori da gazteek eskolan erabiltzen dutena. Okertzeko beldurrik gabe esan genezake, gazteei sinesgarriagoa egiten zaiela dokumentalen hizkera, ikasketetan darabilten euskara eredutik gertuago dutelako. Ezin esan gauza bera fikziozko hizkerari buruz: aisialdian erabili beharreko euskara kolokialaren eredurik ez dute, eta gehienbat gaztelaniaz mintzo dira eskolako gaietarako ez beste esparru ia guztietan.

- Gazteek nola hautematen duten bikoizketa ere jakin nahi izan dugu, eta aurreko puntuko datuak baieztatzen dituzten emaitzak lortu ditugu. Gaztelaniazko filmen hizkera gertukotzat daukate gazteen %73k. Aldiz, euskarazko filmen hizkera %48ri baino ez zaie gertukoa egiten. Eta, hizkerari dagokionez, berriz ere dokumentalei hobeto irizten diete gazteek: %70ek diote hizkera egokia erabiltzen dela euskarazko dokumentaletan. Beraz, ausartuko gara esatera,

gazteen iritziz, dokumentalen generoa ondo samar lantzen dela euskaraz. Baina filmek ez dute estimazio bera.

Gure inkestaren galdetegian ez zegoen bikoizketari buruzko beste galderarik. Inkestan bildutako datuek, nolabait, eztabaida taldeetan adierazitako iritzia baiezta zitezuten: euskarara bikoiztutako film eta telesailen estimazio urria.

Nolanahi ere, bikoiztutako produktuei buruz ikasleek hautemandakoarekin, azterketa zehatzagoa beharrezkoa dela esatera ausartuko ginateke. Galdera oso orokorrak eginda, hartzailei —DBH 3. mailako ikasleei— eskatu dieguna hautemate hutsa besterik ez da; horretara mugatu gara lan honetan. Baina bistan da gaiak lan sakonagoa eskatzen duela, galderak zehatz eta modu kuantifikagarrian eginda. Horrek, besteak beste, metodologian urrats garrantzizua egitera behartuko gaitu, beste unibertsitate batzuetan egiten diharduten ikerketen ildotik.

Ikerlanaren ondorioak

Ikerlan hau abiatzeko unean hartu genuen asmo nagusia hauxe izan zen: gure lanbide esperientziatik euskarazko bikoizketaren inguruan jaso ditugun hainbat pertzeptioen nondik norakoak aztertu, eta gazte euskaldunek euskarara bikoiztutako saioen aurrean zer jarrera duten ikusi.

Diagnosi hau egiteko, hasiera-hasieratik mugatu dugu ikerketa Euskal Telebistako produkziara, jakinda ETB1ek bikoiztutakoa ez dela produkzio osoa (esate baterako, zinemarako eta enpresa-komunikazio lanetarako ere bikoiztu baitira lanak). Nahita baztertu ditugu gure lanetik, halaber, beste ikus-entzunezko itzulpen mota batzuk, hala nola azpidazketa, ahotsaren gainjartzea eta abar. Eta ikerlana ondo hesitze aldera, ETB1erako bikoizten diren produktu guztietatik, arreta jarri dugu honako genero hauetan: film luzeak, telesailak eta dokumentalak, kanpo produkzioa esaten dena. Publizitatearen bikoizketa, besteak beste, ez da aztertu lan honetan.

Hona labur-labur esanda ikerlan honetan iritsitako ondorioak:

- 1) Euskal nerabeek ikusi ikusten dute telebista.
- 2) Gustuko dituzten saioak hautatzen dituzte. ETB1en aukera gutxi aurkitzen dute; *de facto*, gaztelaniazko kateetara jotzen dute.
- 3) Nahiago dituzte barne produkzioko saioak (nola euskaraz, hala gaztelaniaz).
- 4) Bikoizketaren inguruan, iritzi garbia baino gehiago «entzundakoa» dute nerabeek: «Galera izan behar da», «Porque se supone».
- 5) Euskarazko bikoizketaren ajea ez da hizkuntza, ahotsak gehiegi errepikatzea baizik:
 - a. Erreparto murrizta dago, batetik, eta oso tipologia mugatukoa, bestetik.
 - b. Erreferentzialtasuna: lehenengo hizkuntzan ezagututako ahotsak; horiek utzitako oroimen ona geratzen da, horien «benetakotasuna».
- 6) Beharrezkoa da gazteentzako filmak eta telesailak programatzea: aukera gaztelaniazkoa bakarrik izan ez dadin.
- 7) Euskarazko bikoizketaren ikerketa abiatzeko garaia da: EITB, bikoizketa etxeek eta unibertsitateek elkar hartuta, ikerketa sakonagoetarako abiapuntuak ezartzea komeni da.
- 8) Programazio orekatua behar da Euskal Telebistan, haurtzarotik helduarorako katea eten ez dadin: gazteek euskarazko telebistan sumatzen duten hutsunea bete behar da, eta zinemarainoko bidea erakutsi behar du.
- 9) Ikusleak telebistaren aurrean bilatzen duen «gratifikazio» faktoreaz hornitu behar dira produktu bikoiztuak: euskaratutako filmei gainbalioa ezarri behar zaie, eta «amuak» jarri ikusleak eta bereziki nerabeak eta gazteak erakartzeko.
- 10) Bikoizketaren sektoreak garrantzi estrategikoa du euskararen normalizazioan. Eremu urriko hizkuntzetan, egun behar-beharrezkoa da telebistaren 'bozgorailua' baliatzea hizkuntzaren egonkortze eta normalizazioan:

En la televisión vasca, el doblaje y la subtitulación son también instrumentos de normalización y euskaldunización. [...] En esta autonomía [EAEn], la televisión ha asumido el papel de impulsora y de difusora de una lengua

casi extinguida (Agost, 1999: 55-56).

El que sí que té el doblatge en català és el factor afegit de ser un vehicle al servei de la normalització lingüística, cosa que implica la presència d'uns mecanismes de control lingüístic en el procés de producció (Sellent, 2001: 121).

Edozein hizkuntzaren bizitzan telebista erreminta garrantzitsua bada, areagotu egiten da pisu hori euskara bezalako hizkuntza minorizatu baten kasuan. [...] Hizkuntza minorizatu bateko herri batean, bidezko iruditzen zaigu hizkuntza normalizazioaren funtzioan legitimatzea telebista (Torrealdai, 1985: 193-194).¶

Bibliografia

- Agost, Rosa (1999): *Traducción y doblaje: palabras, voces e imágenes*. Bartzelona: Ariel Practicum.
- Agost, Rosa eta Chaume, Frederic (2001): *La traducción en los medios audiovisuales*. Castelló: Universitat Jaume I.
- Andoaingo Udala (2004): *Ramon Labaien. Euskal Telebista, hutsean sortua*. Andoain: Andoaingo Udala.
- Arana, Edorta (1998): *Telebista pribatuaren eragina programazioaren bilakaeran. Zer 5*. Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitatea, 317-336 or.
- Arana, Edorta (2004): *Programaziogintza irрати-telebistan*. Bilbo: Uda-ko Euskal Unibertsitatea.
- Aranguren, Txiliku (1997): *Telebista eta bikoizketa. Jakin 99*. Donostia: Jakin, 65-70 or.
- Basterretxea, Jose Inazio (2002): *Kultura-aniztasuna eta Gizarte-komunikazioa*. Bilbo: Uda-ko Euskal Unibertsitatea.
- Callejo, J. (2001): *Investigar las audiencias. Un análisis cualitativo*. Bartzelona: Paidós, Papeles de Comunicación.
- Chaume, Frederic (2004): *Cine y traducción*. Madril: Cátedra, Signo e Imagen.
- Díez, Rosa (2003): *ETB. El inicio de una nueva era*. Bilbo: Euskal Irrati Telebista.
- Eguíluz, F. et al. (arg.) (1994): *Trasvases culturales: literatura, cine, traducción. 1*. Gasteiz: Euskal Herriko Unibertsitatea.
- Eguíluz, F. et al. (arg.) (2005): *Trasvases culturales: literatura, cine, traducción. 4*. Gasteiz: Euskal Herriko Unibertsitatea.
- Eguzkitza, Jesus (1997): *Telebista eta bikoizketa. Jakin 99*. Donostia: Jakin, 71-77 or.
- Etxebarría, I. (1994): *Doblaje y subtitulación en Euskal Telebista*. In Eguíluz et al. (arg.) (1994), 191-197 or.
- Garmendia, Maialen (1998): *¿Por qué ven televisión las mujeres?* Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitatea.
- Ibáñez, J.L. (1993): *Orígenes y desarrollo de Euskal Telebista (1982-1992): Una aproximación a la historia de la Televisión Vasca*. Leioa: Euskal Herriko Unibertsitatea. (Doktorego tesia).
- Irazu, A. (2001): *Teletilurara 1990-2000. Euskal fikzioa ETBn*. Madril: SGAE.
- Jensen, K.B. eta Jankowski, N.W. (arg.) (1993): *Metodologías cualitativas de investigación en comunicación de masas*. Bartzelona: Bosch.
- Jones, George (1999): *Minority Languages and Cultures in the Face of Globalisation*. In *Media in Multicultural Contexts* (www.aber.ac.uk/mercator/Papers/Klag.htm).
- Juaristi, Patxi (2003): *Gizarte ikerketarako teknikak*. Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitatea.
- Mendiguren, Xabier (1995): *Euskal itzulpenaren historia laburra*. Donostia: Elkar.

- Mendiguren, Xabier (1993): Incidencia de la traducción en la normalización lingüística del euskara. *Livius, Revista de la Traducción* 4. Leon: Universidad de León, 107-115 or.
- Roberts, D.F. eta Foehr, U.G. (2004): *Kids & Media in America*, Cambridge: Cambridge University Press.
- NOR Ikerketa Taldea (2000): *Hedabideak eta Euskal Herria*. Bilbo: Udako Euskal Unibertsitatea.
- Sellent, Joan (2001): Qualitat y recepció en la traducció per al doblatge. In Agost eta Chaume (2001), 119-122 or.
- Televisió de Catalunya (1997): *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge*. Bartzelona: Edicions 62.
- Torrealdai, Joan Mari (1985): *Euskal Telebista eta euskara*. Donostia: Elkar.
- Zabalondo, Beatriz (2005): Bikoizketa euskaraz. In Eguíluz *et al.* (arg.) (2005), 297-305 or.
- Zuberogoitia, Aitor (2003): *Euskararen presentzia gaur egungo prentsa elebidun abertzalean*. Leioa: Euskal Herriko Unibertsitatea. Kazetaritza Saila. (Doktorego tesia).
- Zubizarreta, Iñaki (1984): Euskal itzulpena komunikabideetan. *Senez* 1, 1. urtea. Donostia: Itzultzaile Eskola-UZEI-Elhuyar, 63-67 or.
- Zubizarreta, Iñaki (1992): Euskara ikasten. *Senez* 1, 8. urtea. Donostia: Euskal Itzultzaile, Zuzentzaile eta Interpretarien Elkarte, 161-164 or.
- Zubizarreta, Iñaki (1997): Telebista eta bikoizketa. *Jakin* 99. Donostia: Jakin, 78-84 or.